

Oskar Schindler ve službách abwehru na Ostravsku

Mečislav Borák

Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, sv. 21, 2003, s. 246-262.
ISBN 80-86101-77-0, ISSN 0232-0967.

Představovat Němce z Vysočiny Oskara Schindlera¹ už asi není zapotřebí, slavný film Stevena Spielberga *Schindlerův seznam* z roku 1994 mu zajistil světovou proslulost. Jeho podíl na záchraně 1200 židovských vězňů v pobočce koncentračního tábora Gross Rosen v Brněnci, zřízené pro jeho továrnu, byl vysoce oceněn. Hluboké lidské poselství filmového příběhu pomohlo vytvořit legendu o dobrém člověku, jež zastínila některé pochybnosti o motivech jeho činu a jeho postojích k nacismu, či výpovědi svědků o mnohem drsnější realitě jeho továren.

Tento článek se obvyklé role Schindlera jako „zachránce židů“ netýká,² chce pouze připomenout jeho souvislost s Ostravou. Patrně jen nemnozí z obyvatel města totiž vědí, že Oskar Schindler už před válkou bydlel v domě na Sadové ulici č. 25 blízko Nové radnice a že byt užíval po celou válku i v době, kdy pobýval v Krakově či v Brněnci.³ Zvláště první rok působení v Ostravě ukazuje Schindlera ve zcela jiném světle než zmiňované reflektory Hollywoodu. Jeho ostravský pobyt byl dokonce skoro o dva roky delší než poválečný pobyt v bavorském Regensburgu, kde mu město v roce 1995 pořídilo pamětní desku.⁴ Ostravští radní však důvod k podobnému kroku sotva naleznou.

¹ * 28. 4. 1908 Svitavy, † 9. 10. 1974 Hannover.

² Učinili tak již jiní čeští historici - schindlerovskou legendu podpořil FIKEJZ, Radoslav. *Oskar Schindler (1908-1974)*. Svitavy 1998; zpochybňuje ji GRUNTOVÁ, Jitka. *Oskar Schindler: legenda a fakta*. Brno 1997; Táž. *Legendy a fakta o Oskaru Schindlerovi*. Praha 2002.

³ Za války se Sadová ulice jmenovala Parkstrasse. V literatuře se často chybně uvádí dům č. 24 (např. FIKEJZ, R., c. d., s. 26, zřejmě podle pamětí Emilie Schindlerové), nebo dům č. 27 (např. GRUNTOVÁ, J. *Legendy...*, c. d., s. 23, patrně podle policejních protokolů). Schindler zde bydlel od počátku roku 1939 do konce dubna 1945. Úředně odhlášen z ostravské adresy byl údajně až 4. dubna 1946 do polské Vratislavi, což patrně zařídila Schindlerova ostravská spolupracovnice Irena Dworzaková, když do Vratislavi odcházela. Viz Archiv ministerstva vnitra ČR Praha (dále jen AMV), sign. 319-2-29 (E. Dworzak).

⁴ Od listopadu 1945 do května 1950 bydlel na Alte Nürnberger Strasse, kupodivu rovněž v domě č. 25. Viz FIKEJZ, R., c. d., s. 143.

První kontakty s abwehrem

Po předčasném odchodu z reálky v roce 1924 pracoval mladý Oskar ve firmě svého otce ve Svitavách, jež zprostředkovávala nákup zemědělských a průmyslových strojů. Pro vzájemné neshody nastoupil pak jako obchodní zástupce u Moravské elektrotechnické akciové společnosti (MEAS). V roce 1928 byl krátce v autoškolě v Šumperku a pak nastoupil základní vojenskou službu. Po návratu do civilu pracoval opět u firmy MEAS, která se však v roce 1931 za hospodářské krize ocitla v konkurzu. Asi rok byl nezaměstnaný, krachem skončil i pokus o zřízení drůbeží farmy. V roce 1934 získal zaměstnání u bankovního domu Jaroslava Šimka v Praze jako obchodní zástupce a prodavač losů, od roku 1938 pracoval v podobné funkci pro Obchodní ústav v Brně. V roce 1928 se oženil a začal utrácet věno své bohaté nevěsty. Jeho manželství se však záhy změnilo v čistě formální svazek, stal se otcem dvou nemanželských dětí. Asi šestkrát byl soudně trestán, především pro rvačky a podvody. Pamětníci jej líčí jako družného kumpána, který měl rád ženy, alkohol, rychlá auta a motocykly. Náročný životní styl vyžadoval hodně peněz, nehledě na již zmíněné životní svízele a nevalné vyhlídky na výnosné zaměstnání. Jak ale sám přiznal, jeho příjmy byly několikanásobně vyšší, než platy v té době obvyklé.⁵

Jednou z cest, jak získat peníze, mohla být služba pro cizí rozvědku, zvláště když ji šlo chápat jako „vlasteneckou povinnost“. Z dochovaných materiálů nacistické strany NSDAP ve Svitavách vyplývá, že v roce 1935 vstoupil Schindler do její československé obdoby, Henleinovy Sudetoněmecké strany (SdP), i když v pozdější výpovědi datoval svou žádost o vstup až květnem 1938.⁶ Z kruhů spojených s touto stranou se rekrutovalo nejvíce agentů vojenské zpravodajské služby nacistického Německa – abwehru. Právě v roce 1935 začal abwehr pod novým vedením admirála Canarise aktivizovat svou činnost proti sousedním zemím, především proti Československu. Počet jeho pracovníků se během prvních dvou let ztrojnásobil, vznikaly nové a rozsáhlé sítě agentů, udržujících kontakt s předsunutými agenturami. Agenti z řad místních Němců sympatizujících s nacismem obvykle prošli zpravodajským školením v Německu. Rozvědku měla zájem hlavně o zprávy o stavu, složení, výzbroji a rozmístění jednotek československé armády, o stavbě pevnostních opevnění v pohraničí, mobilizačních plánech, zbrojní výrobě a mnoha dalších údajích, využitelných v přípravě útočných plánů wehrmachtu.

⁵ Tamtéž, s. 18-22; GRUNTOVÁ, J. *Legendy...*, c. d., s. 11-13.

⁶ AMV, sign. 123-592-2, Z-705.

Svitavský historik R. Fikejz pokládá za počátek Schindlerovy spolupráce s německou rozvědkou rok 1935, kdy se „v Krakově seznámil s jistou ženou pracující pro *abwehr*“.⁷ Polský badatel J. Roszko dokonce vyslovil domněnku, že k tomu mohlo dojít už v roce 1928 v Šumperku, kde byl Schindler v autoškole.⁸ V Rajharticích u Šumperka totiž bydlela jedna ze Schindlerových milenek – Ilse Pelikanová, již později sám označil za svůj první kontakt s *abwehrem*.⁹ V zimě 1936/1937 pobýval v Berlíně a Drážďanech, a v obou městech byla školící střediska *abwehru*. V Berlíně bydlel s Ilse Pelikanovou a ta prý mu dala najevo, že má styky s důstojníky *wehrmachtu* a že by spolu mohli „*prokázat službu Německu*“. Vyrozuměl z toho, že by měl pracovat pro německou výzvědnou službu, ale nebral prý její řeči vážně, protože se o takové věci tehdy nezajímal. Československé úřady to však vážně vzaly a vyhlásily v srpnu 1938 po Pelikanové pátrání.¹⁰

Schindlerův australský životopisec T. Keneally, podle jehož knihy byl natočen i Spielbergův film, klade počátek spolupráce s *abwehrem* do „*jednoho podzimního večera*“ neuváděného roku, kdy se „*mladý Herr Schindler účastnil večírku v jednom sanatoriu v kopcích za Ostravou poblíž polských hranic*“. Nejmenovaná ředitelka sanatoria, „*Oskarova zázakaznice i přítelkyně*“, jej představila „*hubenému a příjemnému Němci jménem Eberhard Gebauer*“. Ten se mu posléze odhalil jako důstojník *abwehru* a zlákal jej ke spolupráci. Schindler prý souhlasil též proto, že spatřoval v Gebauerovi „*jakýsi morální půvab, neboť on a jeho kolegové z Abwehru se považovali za elitu slušných křesťanů*“, což jim dodávalo „*sílu opovrhovat Himmlerem a SS*“.¹¹

Podobnými báchorkami oplývají také paměti nedávno zesnulé Emilie Schindlerové, Oskarovy manželky.¹² Podle ní se její muž dal do služeb *abwehru* v roce 1935, a měl odhalovat a pronásledovat zahraniční vyzvědače v Polsku. To první sice může být pravda, ale spolehlivost jejích informací je většinou dosti pochybná. Vždyť např.

⁷ FIKEJZ, R., c. d., s. 25. Měl pracovat pro majora Hartmuta a majora von Koraba. Autor bohužel neuvádí zdroj svého tvrzení, odkazovaný protokol ze Schindlerova výslechu nic takového nezmiňuje.

⁸ ROSZKO, Janusz. *Tropem hochsztaplera Oskara Schindlera (2)*. Gazeta Krakowska, 25. 11. 1995. Hypotéza je nepravděpodobná.

⁹ AMV, sign. 202-48-159, protokol o výslechu O. Schindlera ze 22. 7. 1938.

¹⁰ Zemský archiv Opava (dále jen ZAO), pobočka Olomouc, fond Krajský soud Olomouc, spis Tk XVI 1733/38. Výsledek pátrání není znám.

¹¹ KENEALLY, Thomas. *Schindlerův seznam*. Praha 1994, s. 30.

¹² SCHINDLER, Emilie. *Memorias*. Con la colaboración de Erika Rosenberg, Buenos Aires 1996; německý překlad *In Schindlers Schatten*. Köln am Rhein 1997; polský překlad *Pamiętniki*. Żona Oskara Schindlera oskarza Spielberga. Morton Grove [1998]; existuje též anglický překlad pořizovaný Robinem O'Neilem a uložený v archivu Městského muzea a galerie ve Svitavách. Z tohoto překladu cituje ve své knize J. Fikejz, z polského překladu vydaného v USA zase J. Gruntová, z německého překladu cituje J. Loewy.

Moravskou Ostravu, kde řadu let bydlela, pokládá za hlavní město Moldávie, vzdálené 400 km od Svitav, které zase životopisec Keneally popisuje jako městečko „*plné uhelného prachu z nedalekého pohoří známého pod jménem Jeseníky*“.¹³ Publicista J. Loewy přišel dokonce s „*osobní hypotézou*“, podle níž Schindler agentem abwehru vůbec nebyl a všechno si jen vymýšlel, „*aby před manželkou věrohodně kamufloval své nesčetné sexuální avantýry*“. A protože jeho manželka byla moc upovídaná, mohly se prý historicky o Schindlerově „*údajné*“ činnosti pro abwehr donést českým úřadům a přivodit jeho zatčení.¹⁴

Příprava záboru pohraničí

Právě to zatčení je však jedním z pevných orientačních bodů. Odehrálo se 18. července 1938 v půl jedenácté večer ve svitavském hotelu *Ungar* (dnes hotel *Slavia*). Dokládají je, stejně jako Schindlerovo doznání o službě pro abwehr, především dva dochované výslechové protokoly,¹⁵ obnášející 13 hustě psaných stran strojopisu v němčině, relace státního policejního úřadu Svitavy o průběhu šetření celého případu¹⁶ a daktyloskopická karta s popisem a policejním trojportrétem O. Schindlera.¹⁷

Ve svém doznání Schindler datuje počátek spolupráce s abwehrem na 2. červenec 1938. Asi o dva roky dříve se v Rumburku seznámil s jistou Gritt Schwarzerovou, která se stala ředitelkou hotelu „*Juppebad*“ v tehdy německém Ziegenhalsu (dnes polské Głuchołazy). Náhodou ji pak potkal při své obchodní cestě ve Frývaldově (dnes Jeseník) a slíbil, že ji někdy navštíví. Prvního července 1938 dojel svým vozem do Cukmantlu (dnes Zlaté Hory) a začal hledat po hospodách někoho, kdo by ho tajně převedl přes hranici do Německa. Neměl totiž pas. Až hostinský Fölkel mu ukázal cestu, jež se za kostelem stáčela do polí k hranici, vzdálené jen pár set metrů. Nepozorovaně přejít v těchto místech v noční tmě na druhou stranu není nijak těžké ani dnes. Hned z první hospody v Německu zavolal své milence, která pro něj poslala auto. Přijel do hotelu, usadil se v lokále a čekal, až se jeho známá uvolní od obsluhy hostů. Záhy se s ním dal do řeči nějaký muž. Vykládal, že sem teď přichází hodně sudetských Němců, kteří si prací

¹³ GRUNTOVÁ, J. *Legendy...*, c. d., s. 22; KENEALLY, T., c. d., s. 23.

¹⁴ LOEWY, Jiří. *Nezdařený pokus o demontáž pomníku*. Vdova po Oskaru Schindlerovi vypráví svou verzi příběhu. Lidové noviny, 2. 8. 1997; Týž. *Boj o Schindlera pokračuje*. Henleinovec ze Svitav. Reflex, 1999, č. 46, s. 30-31.

¹⁵ AMV, sign. 202-48-159, protokoly o výslechu O. Schindlera ze 22. a 23. 7. 1938.

¹⁶ Tamtéž, sign. 203-297-19. Relace je z 19. 7. 1938.

¹⁷ Tamtéž, sign. 202-48-159. Karta byla pořízena 21. 7. 1938.

pro Německo mohou přijít na pěkné peníze. Pokud by měl zájem, může ho představit kompetentní osobě, která je zrovna v lokále. Schindler pochopil, že jde o práci pro výzvědnou službu, a předběžně souhlasil. Poté se dohodli, že vše projednají až příští den, aby nekazili večírek. V noci mu Schwarzerová řekla, že onen kompetentní člověk se jmenuje Kreuziger, je politickým uprchlíkem z ČSR a v Ziegenhalsu působí jako exponent říšskoněmecké zpravodajské služby. Sešli se k jednání hned po snídani. Kreuziger se ho vyptával na osobní poměry, obchodní činnost a zajímal se hlavně o jeho vztahy k osobám, jež by mohly mít informace, důležité pro zájmy wehrmachtu. Šlo především o vyhledávání důstojníků československé armády a úředníků státní správy, kteří by byli ochotni ke spolupráci s Německem. Dohodli se o úhradě výdajů a na další schůzce 7. července měl být Schindler představen majorovi, šéfovi organizace. Nový známý z předchozího večera – „Peter“ – ho pak převedl zpátky do ČSR.

Určeného dne „Peter“ už čekal v Cukmantlu na smluveném místě a bez problémů přešli hranici téměř stejnou cestou jako posledně. Setkal se opět se svou přítelkyní i s Kreuzigerem, ale plánovaná schůzka se šéfem se musela odložit, protože „major“ byl zaneprázdněn. Po návratu domů Schindler usilovně vzpomínal na všechny své známé, které by mohl využít ke splnění úkolu. Přišel na železničního úředníka Průšu, opilce pořád bez peněz, ale „přesvědčeného Němce“, a vypravil se za ním do Brna. S pomocí peněz se záhy dohodli, 10. července přijel Průša do Svitav a hned jeli do Cukmantlu, kde z cukrárny na náměstí vyhlíželi, zda se objeví „Peter“. Nakonec přešli hranici sami a Kreuziger je ubytoval v *Německém domě*. Příští den Průšu prověřil s kladným výsledkem, zvláště když ten zdůrazňoval nacionální zaměření celé své rodiny. Průša rovněž uvedl, že má možnost opatřit grafikony vojenských transportů a situační plány nádraží. Dohodli se, že první zásilku předá Schindlerovi v Brně 16. července. Dojeli pak vozem jako obvykle do vsi Arnoldsdorf (dnes Jarnołtówek), kde přešli zpátky do Cukmantlu.

Schindler tak získal svého prvního agenta. Průša mu navrhl získat dalšího, svého přítele Rybu, který je Němec a pracuje jako mistr na vojenských stavbách na Slovensku. Koncem týdne se ale vždy vrací k rodině do Brna a chodí hrát karty. Při nejbližší návštěvě Brna doprovodil Schindler Průšu na karetní večírek, ale „Václav“, jak spoluhráči Rybovi říkali, byl příliš zabraný do hry a nedůvěřivý, takže z kontaktu prozatím sešlo. Schindler si odvážel do Svitav aspoň první dva přehledy o průjezdech vlaků, vyhotovené Průšou. Rozhodl se získat ještě dalšího agenta – svého známého Rudolfa Huschku, policejního strážmistra ze Svitav. Sešli se v hotelu *Ungar* a zanedlouho

Huschka slíbil, že za patřičnou odměnu příště přinese obálku s důležitými vojenskými spisy. Když mělo večer 18. července 1938 dojít k jejímu předání, byl Schindler zatčen.

Hlášení svitavského policejního úřadu uvádělo, že 2. zpravodajské oddělení IV. armádního sboru v Olomouci už delší dobu podezřívalo Schindlera ze špionáže, ale postrádalo o tom důkazy. Poskytl je až strážmistr Huschka, sám sudetský Němec, ale vědomý si své povinnosti úředníka československého státu, když ohlásil, že se ho Schindler pokouší získat pro zpravodajskou službu ve prospěch Německa. Zajímal se prý o organizaci policie, četnictva, Stráže obrany státu a armády. Se svolením nadřízených šel Huschka na schůzku se Schindlerem, který ho požádal o získání mobilizačních spisů. Dohodnutá předávací schůzka v hotelu *Ungar* už byla pod kontrolou vojenských zpravodajců i policie a Schindler byl hned při vstupu do hotelu zatčen. Při domovní prohlídce byly u něj nalezeny i ony dva Průšovy grafikony ukryté v posteli. Už při prvních výsleších se doznal a po konfrontacích v Šumperku byl převezen na policejní ředitelství do Brna, kde se chystalo trestní oznámení.

Lze předpokládat, že Schindler se přiznal především k tomu, co už bylo z průběhu šetření zřejmé. Týkalo se to nejen Huschkova případu či nalezených Průšových grafikonů, ale zřejmě i rezidenta abwehru v Głuchołazech Leopolda Kreuzigera. Zpravodajská služba o něm věděla, že organizuje výzvědné sítě, a pokládala jej za nebezpečného protivníka, jak o tom svědčí např. hlášení z 18. srpna 1938: „*O tomto je známo, že při výběru svých agentů dává přednost osobám, které jsou plně spolehlivé, tj. hlásí se k ideologii třetí říše a jeví dostatek odvahy...*“¹⁸ Za osobu takových kvalit uznal i Oskara Schindlera, a určitě ne bezdůvodně.

Schindler by jistě byl jako voják československé armády v záloze obviněn z vojenské zrady podle § 6 zákona na ochranu republiky (č. 50/1923 Sb.), nebo podle § 2 téhož zákona z přípravy úkladů o republiku. Jeho manželka v pamětech uvedla, že byl odsouzen k trestu smrti a že jen „*německá invaze do Čech mu zachránila život*“.¹⁹ Hovořilo se též o vysokém trestu na svobodě.²⁰ Ve skutečnosti se žádný soud patrně vůbec nekonal. Potrestání totiž zabránila mnichovská dohoda, podle níž museli být političtí vězni (tedy i pachatelé protistátní činnosti) propuštěni, k čemuž došlo hned po

¹⁸ HOLUB, Ota. *Souboj s abwehrem*. Praha 1975, s. 148.

¹⁹ FIKEJZ, R., c. d., s. 29.

²⁰ GRUNTOVÁ, J. *Legendy...*, c. d. s. 15-16.

amnestii prezidenta republiky ze 7. října 1938. Ostatně, i kdyby se soud konal, nebyl by Schindlerův trest moc vysoký.²¹

Příprava okupace zbytku republiky

Po propuštění z vazby se Schindler vrátil do Svitav, které se ocitly v německém záboru. Nic bližšího však o něm z té doby nevíme. Týká se to i nedoloženého podezření, že se pomstil strážmistru Huschkovi, který se zasloužil o jeho odhalení.²² Zcela určitě se však jeho životopisec Keneally plete, když jej líčí jako odpůrce nacismu: *„Ať už byl motiv jeho sounáležitosti s Henleinem jakýkoli, vypadá to, že jakmile divize dorazily na Moravu, pocítil z národního socialismu okamžité rozčarování, a to stejně důkladné a rychlé jako to, které se dostavilo po svatbě. Jako by snad původně očekával, že invazní síly umožní založení jakési bratrské sudetské republiky. Později jednou řekl, že byl zděšen, jak nový režim šikanuje české obyvatelstvo a jak se zmocňuje českého majetku.“*²³

Bylo tomu právě naopak. Stejně aktivně, jako se podílel na obsazení Sudet, pomáhal Schindler rozbít i zbytek Česko-Slovenské republiky, stále ve službách německé vojenské rozvědky. Z jejího pověření se počátkem roku 1939 přestěhoval do Moravské Ostravy. Nejprve bydlel v hotelu *Palace* v centru města, kde měl pokoj vhodný i jako místo pro jednání s agenty z terénu. Takovým místem, tzv. *Anlaufstelle*, byl i jeho pozdější byt ve vilce na Sadové 25, získaný nepochybně s pomocí abwehru. Lze totiž důvodně předpokládat, že Schindler byl tzv. hlavním důvěrníkem (*Hauptvertrauensmann*) jedné ze čtyř předsunutých služeben abwehru, zřízených po Mnichovu na obsazeném sudetském území – pobočky v Opavě. Ta podléhala úřadovně (*Abwehrstelle*, AST) při VIII. armádním okruhu wehrmachtu ve Vratislavi. Vedoucím II. oddělení úřadovny, jež organizovalo diverzní a sabotážní akce, byl kapitán Fleck (krycím jménem „Dr. Fischer“), který stál v pozadí známého vidnavského případu, nepřímo

²¹ Např. jiní Kreuzigerovi agenti Bruno Gromes a Karl Hein byli tehdy pro vojenskou zradu odsouzeni jen k několika letům vězení. Viz HOLUB, O., c. d., s. 151-152.

²² GRUNTOVÁ, J. *Legendy...*, c. d., s. 19.

²³ KENEALLY, T., c. d., s. 29.

souvisejícího s Ostravou.²⁴ Jezdil často na kontrolu do Opavy, takže byl někdy pokládán za vedoucího celé úřadovny (tím byl ale major Dingler²⁵).

Abwehr se plně zapojil do příprav násilného obsazení „Resttschechei“, jak nacisté posměšně označovali okleštěný zbytek českých zemí. Měla v nich mimořádný význam aktivizace místních Němců a koordinace jejich akcí se záměry nacistů z Říše, stejně jako nasazení agentů ke kontrole zbývajících a stále omezenějších možností československé obrany.²⁶ O činnosti agentů abwehru na Ostravsku nemáme bohužel dosud až na pár výjimek žádné přímé archivní doklady. Lze vycházet jen z poválečných výpovědí některých zajatých agentů či úředníků gestapa a jiných nacistických složek, samozřejmě s vědomím všech úskalí, jež věrohodnost těchto výpovědí omezují.²⁷ Obezřetnost a kritický přístup k těmto pramenům jsou na místě, můžeme je však vzájemně konfrontovat a porovnávat s dobovými hlášeními policie a jiných úřadů či organizací, jejichž torza se dochovala, stejně jako doplňovat vzpomínkami pamětníků. Obraz událostí, který získáme, bude sotva přesný, nicméně aspoň jejich obrysy možná zahlédneme.

Nejvíce informací o pobočce abwehru v Opavě známe z výpovědí Aloise Polanského, který v ní už od jejího zřízení působil jako šofér.²⁸ Sídlila poblíž kavárny *Hedwigshof* (dnes *Národní kavárna* na Olomoucké ulici), vedoucím byl major Plathe, jeho zástupcem kapitán Hermann Christiani („Dr. Schmidt“), ke zpravodajským důstojníkům patřili poručíci Decker, Lang a Görgey („Dr. Greiner“). Právě toho posledního Polanski nejčastěji vozil na Ostravsko ke schůzkám s důvěrníky, mezi nimiž zaujímal nejvýznamnější místo „obchodní zástupce“ Oskar Schindler (známí mu říkali zdobnělinou jména „Ossi“, sám se kryl jako „ing. Zeiler“ nebo „Schäffer“). Byl prý jako

²⁴ Týkal se odhalení dodávky zbraní z Německa 12. 8. 1938 ve Vidnavě, kterou organizovala rezidentura abwehru v Gluchořezech, původní Schindlerova služebna. Následující zatčení příslušníků bojůvek z Frývaldovska se stalo důvodem k protestům henleinovců při tzv. ostravském incidentu 7. září 1938, který se stal záminkou pro přerušování jednání henleinovců s vládou o národnostním statutu. Jednání s bojůvkáři v Gluchořezech vedl právě kpt. Fleck. Viz HOLUB, O., c. d., s. 217; VAŠEK, F. *Diverzní a psychologické operace II. oddělení Abwehru v severovýchodních Čechách a severozápadní Moravě 1936-1939*. Část I. In: *Historie okupovaného pohraničí 1938-1945*. Sv. 1. Ústí nad Labem 1998, s. 69.

²⁵ Tamtéž, část II, sv. 2, s. 64.

²⁶ Blíže viz např. BROŽ, Jiří. *Admirál Canaris a jeho Abwehr*. Praha 1995, s. 67-70.

²⁷ Krajní názor zastává např. J. Loewy, podle nějž se historik nemůže vážně odvolávat na „svědectví chycených gestapáků“, protože na nich byla buď brutálně vynucena, nebo jimi samými byla zkreslena v naději na záchranu krku. K tomu lze jistě ještě přidat riziko možných zkreslení, ať již záměrných či bezděčných, způsobených vyšetřovateli státní bezpečnosti. Viz LOEWY, Jiří. *Replika k replice repliky*. Reflex, 1999, č. 46, s. 32.

²⁸ Pocházel z Těšína a žil v Krnově, po záboru pohraničí v roce 1938 byl pracovním úřadem přidělen k AST Vratislav, pobočka Opava. Sloužil tam až do července 1939, kdy byl přeložen jako šofér k úřadovně SD v Moravské Ostravě. Působil tam až do evakuace úřadovny 30. dubna 1945. Viz AMV, sign. 52-1-348.

velmi schopný „nasazován na choulostivé a nebezpečné případy“ a Polanski o něm od důstojníků pobočky slyšel jen samou chválu. Za své zásluhy byl údajně několikrát odměněn, měl dokonce dostat z Berlína osobní auto, ale není to doloženo, stejně jako podobná zmínka o udělení zlatého odznaku NSDAP. Naopak pravdivost tvrzení, že „později obdržel v Krakově továrnu“, je mimo vši pochybnost.

Mnozí z důvěrníků opavské pobočky pracovali pro abwehr už před zábořem Sudet. Patřili k nim např. úředníci ostravského policejního ředitelství Bedřich Schestag a Dr. Bedřich Merler, který po Mnichovu odešel do Opavy a do služeb abwehru zapojil i svou ženu a dceru (ta se později provdala za mezitím povýšeného majora Christianiho), Alois Girzicki z Opavy, ing. František Unger s manželkou, ing. Erwin Reuter, František Thurner, lékař dr. Titzl a stavitel Fischer (oba z Frýdku), jiný Fischer (sedlák z Raškovic), Moschkorsch se Staříče (zaměstnanec Karlovy huti v Lískovci), Josef Urbánek (přezdívaný „Uhu“) aj. K nejschopnějším agentům patřil vedle Schindlera ing. Herbert Vorster z Moravské Ostravy. S většinou z uvedených osob se Schindler stýkal na různých místech v Ostravě – kromě kavárny hotelu *Palace* (dnes banka *Union* na ulici 28. října) to byla zvláště kavárna *Royal* (později *Glück auf!*, dnes menza Ostravské univerzity na rohu ulic Reální a Poštovní), vinárna *Podrum* (dnes „*Pub Pták v hrsti*“ na Nádražní ulici) aj. Zajížděl za důvěrníky i do Frýdku a okolních vesnic. Polanski dokonce podrobně popisuje i cestu na Visalaje do Beskyd, odkud šli poručík Görgey a Schindler ještě nesjízdnou předjarní cestou se sáňkami až na Bílý kříž, kde měli schůzku s důvěrníky ze Slovenska.²⁹

Naposled vezl Polanski poručíka Görgeye do Ostravy pouhé dva dny před německou okupací. V kavárně hotelu *Palace* je čekal Oskar Schindler a byli tam též Bedřich Schestag, ing. Unger s manželkou a několik dalších osob. O obsahu porady Polanski nic konkrétního nevěděl, ale uváděl podobný příklad z okolí Šternberku, kam zasahovala působnost opavské pobočky abwehru v jihozápadní směru: „...v době, kdy jsme pracovali proti ČSR, jsme taktéž získávali čsl. vojenské uniformy a čsl. výzbroj. Toto dostávali členové SS a SA, kteří mluvili česky a ještě před okupací vnikali na čsl. území. [...] V den před okupací jsme zajeli do Sternbergu a do Langendorfu. Tam bylo v jedné staré továrně v Dlouhé Vsi shromážděno asi 80 osob, které byly oblečené v uniformy čsl. důstojníků a vojáků. Z Vratislavi bylo převezeno na nákladních autech mnoho čsl. uniforem a zbraní a tito mužové byli vystrojeni. Por. Görgey jim dal příkaz, aby pronikli přes hranice

²⁹ Tamtéž.

na území čsl. republiky a tam zajistili mosty a jiné důležité objekty. Všichni pak nasedli do nákladních aut a v noci ze 14. na 15. března 1939 byli odvezeni až k hranicím. Odtud přešli ve skupinách na území ČSR. Totéž, jak jsem se později dověděl, se dělo také v jiných pohraničních místech. Jest mi známo, že se to provádělo v celém našem prostoru a to od Šternberku až k Mor. Ostravě.³⁰ Na Ostravsku k tomu došlo, jak známo, už o den dříve.

Příprava útoku na Polsko

Po okupaci zbytku republiky zůstala opavská pobočka abwehru zprvu dál v činnosti, ale značně snížila stav svých úředníků: major Plathe a poručík Görgey odešli zpátky do Vratislavi, kapitán Christiani byl přeložen k nově zřízené protektorátní ústředně do Prahy (a později k její pobočce v Brně), poručík Decker po autonehodě patrně ze služby odešel. Pobočku prozatím vedl poručík Lang a jen proto, že si poranil nohu, mu ještě ponechali auto se šoférem Polanským. V létě 1939 přešla pobočka do protektorátní struktury abwehru³¹ do Moravské Ostravy a její vedení převzal ing. Karl Gassner (přezdívkou „Princ“). Mnozí z důvěrníků byli za své služby záhy odměněni dobrým pracovním místem.³² Výzvědná činnost však ani v onom mezidobí neustala, naopak se velmi aktivně zaměřila na přípravu německého vojenského útoku proti Polsku.

Oskar Schindler tomuto úsilí napomáhal ještě výrazněji než dříve, neboť již získal řadu zkušeností, blíže poznal specifické prostředí pohraničního Ostravska a vytvořil si vlastní síť důvěrníků. Kromě již zmíněných Josefa Urbánka, Aloise Girzického, Dr. Titzla, Moschkorsche a raškovického Fischera k nim patřili bratři Erwin a Ladislav Kobielovi z Ostravy, František Turek z Frýdku, major protektorátní policie v Ostravě Karel Němec, Josef Aue z Bohumína, Kobierski z Bohumína (patrně Arnošt Hölbling), Hans Vicherek, Hans Jerzabek, Erwin Muschka, Oskar Schmidt, František Korbíel a další. A také ženy, nezbytný zdroj Schindlerovy inspirace: Hildegarde Hoheitová (rozená Kuzníková),

³⁰ Tamtéž.

³¹ Hned po okupaci v březnu 1939 vznikla úřadovna AST v Praze (velitel major Simon) a pobočná služebna v Brně (major Zehe), jež zřídila ostravskou skupinu „Princ“. Viz BROŽ, c. d., s. 75-76; skupina „Princ“ sídlila v Moravské Ostravě na Jesenského ul. č. 1. Viz Zemský archiv Opava (dále jen ZAO), fond Mimořádný lidový soud Moravská Ostrava 1945-1948 (dále jen MLS), sign. Ls 884/46; podle některých svědectví vedl do léta 1939 ostravskou pobočku pracující pro AST Praha jistý Schmidt. Viz ZAO, MLS, sign. 123/45 (W. Kampf); AMV, sign. 52-74-3, s. 202-204 (J. Sniegoň).

³² AMV, sign. 52-1-348. Dr. Merler se stal policejním ředitelem v Moravské Ostravě, Schestag přešel k ostravské pobočce SD a jejím spolupracovníkem se stal též ing. Unger, Thurner se stal ředitelem uhelného oddělení ostravské banky Union, Girzicki pokladníkem ve Vítkovických železárnách, jako vojenští přidělenci (Abwehrbeauftragte) velkých průmyslových podniků začali působit ing. Reuter (Vítkovické železářny) a Vorster (nejprve někde v Ostravě, později v Třineckých železárnách).

Waltraut Tomeczková (později provdaná Vorsterová) a především tajemná Marta G. (patrně Eva Scheuerová či Eva Kiszová, dle Keneallyho „Ingrid“), bankovní úřednice z Ostravy, která se Schindlerem žila po celou válku. Také Schindlerova žena Emile se dle svých pamětí v Ostravě zapojila do výzvědné služby a dělala svému muži sekretářku a stenografku.³³

Německá rozvědka v Ostravě se zaměřovala na Polsko už za druhé republiky, jak to dokládá případ Arnošta Hölblinga z Nového Bohumína. Ten pracoval od roku 1937 v Opavě jako fotograf a vstoupil tam do SdP. Po záboru Těšínska Poláky zůstal bydlet v Bohumíně, ale byl přijat k německé finanční strážce ve Svinově. Úřady však koncem roku 1938 zjistily, že jeho matka je sice Němka, ale židovského původu. I když později za své služby pro Říši obdržel Sudetskou pamětní medaili, musel ze služby odejít. Vzápětí ho kontaktovali dva důstojníci opavské pobočky abwehru – kapitán Christiani a jistý Gebauer.³⁴ Pohrozili mu postihem za zatajení původu, ale zároveň mu nabídli účast ve špionáži proti Polsku, k čemuž měl využít svého bydliště v Bohumíně. Zprávy o pohybech polských vojsk měl dodávat komisaři finanční strážce Schlinkemu do Svinova. Hölbling se svěřil se svým úkolem úředníkům policejního ředitelství v Ostravě Zwiebovi a Vařejkovi, kteří mu takové informace pro abwehr potom dávali, další získával sám při návštěvách své rodiny v Bohumíně. Rovněž jeho nadřízení z abwehru věděli, odkud informace pocházejí, a hned po okupaci Ostravy navázali jeho prostřednictvím s oběma úředníky kontakt (ti pak byli zatčeni a pro předchozí protiněmeckou činnost vězněni). Hölbling začal pracovat pro skupinu „Princ“, jezdil pro zprávy důvěrníků i do Frýdku a na Morávku k polským hranicím.³⁵ Řidič abwehru Polanski uvedl, že si Hölbling nechal říkat „Kobierski“ a že ho častokrát viděl, jak předával zprávy poručíku Görgeymu v kavárně naproti nádraží ve Svinově či na cestě mezi Novou Vsí a Hrabovou. Jednal též s Oskarem Schindlerem ve vinárně *Podrum* a předal mu nějaké plány, které hned odvezli do Opavy.³⁶

Jiný Schindlerův důvěrník z Bohumína – Josef Aue („Sepp“) – za druhé republiky kšeftoval s polskou měnou, později sháněl zlaté pro osoby, které chtěly utéct do Polska.

³³AMV, sign. 52-1-348, 302-548-18, 302-548-22; GRUNTOVÁ, J., *Legendy...*, c. d., s. 21; FIKEJZ, R., c. d., s. 26, 30. Uvádí mezi ostravskými důvěrníky Schindlera i Viktorii Klonowskou, ale jiné zdroje to nepotvrzují; pocházela z Mysłowic a je asi spojena až s jeho působením v Krakově.

³⁴Není vyloučeno, že mohlo jít o stejného důstojníka Gebauera, který podle Keneallyho naverboval do abwehru i Schindlera. Viz KENEALLY, T., c. d., s. 30.

³⁵ZAO, MLS, sign. Ls 884/46. Později se stal konfidentem gestapa a po válce byl pro udavačství a jiné zločiny odsouzen na 10 let žaláře, podmínečně propuštěn 3.6.1953.

³⁶Tamtéž; AMV, sign. 52-1-348.

V Ostravě mu pomáhala obchodnice kožešinami Bohdalová na Těšínské ulici, která ho jednou seznámila s agentem abwehru Schestagem. Ten si uvědomil, že stálý styk s Bohumínem může být užitečný a dovedl ho do kavárny *Palace* za Schindlerem. „Zeiler“, jak se Schindler představil, Auemu zdůraznil, že je pro něho jako pro Němce povinností spolupracovat a že musí přinášet zprávy o síle polské posádky v Bohumíně, o zajištění nádraží a pohybu vojsk. V hotelovém pokoji mu ukázal na mapě obec Kęty v okrese Bílsko, kam se měl vypravit aby zjistil, zda tam Poláci budují zákopy s opevněním. Když se později Aue přestěhoval z Bohumína do Ostravy, spolupráce se Schindlerem údajně ustala.³⁷

I když se uvádí, že Schindler uměl polsky, v době svého ostravského působení se zřejmě teprve učil. Spojení s polským vnitrozemím mu zajišťovali důvěrníci z Těšínska, pro něž znalost všech tří místních jazyků nebyla problémem. Vynikala v tom především zmíněná „Marta G.“, Eva Kiszová z Nebor u Trince, původně učitelka na české škole, po záboru Těšínska bankovní úřednice v Ostravě, kde se seznámila se Schindlerem.³⁸ Důvěrník abwehru Aue uvedl, že mu ji Schindler představil v kavárně *Royal* s poznámkou, že „*jest sice polské národnosti, avšak pracuje pro německou brannou moc pod jeho vedením a že tímto způsobem již zbohatla*“.³⁹ Jezdili prý spolu Schindlerovým vozem na výzvědné výlety do Polska, někdy tam jela sama. Při návratu z jedné cesty byla údajně zatčena a vězněna v krakovské věznici Montelupich. Odtud byla spolu s dalšími vězni na začátku války evakuována do Lvova, který ale vzápětí připadl Sovětskému svazu. Teprve na základě výměny zajatců mezi Německem a SSSR byla propuštěna a žila pak se Schindlerem v Krakově, někdy též v Ostravě.⁴⁰ Jinou Schindlerovou důvěrníci s kontakty na polské území byla Hildegarde Hoheitová, původem z města Rydułtowy v okrese Rybnik. Také ona bydlela v Ostravě v hotelu *Palace* a později pracovala i pro služebnu AST v Praze a Krakově. Po válce odešla do Polska, aniž byla ve věci své práce pro abwehr vyšetřována.⁴¹

Schindler se přestěhoval z hotelu *Palace* do bytu na Sadové 25 patrně až po okupaci Ostravy (v téže ulici na čísle 3 dostal byt i šofér abwehru Polanski). Podle úředníka ostravského gestapa Wilhelma Kampfa vedl Schindler v Ostravě pobočku

³⁷ Tamtéž, sign. 302-548-22.

³⁸ ROSZKO, J. *Tropem...*, c. d., (3), Gazeta Krakowska 26. 11. 1994; AMV, sign. 52-74-4.

³⁹ Tamtéž, sign. 302-548-22.

⁴⁰ GRUNTOVÁ, J. *Legendy...*, c. d., s. 29-30, 32, 176-177.

⁴¹ AMV, sign. 302-548-18; 52-74-3, s. 310-333..

abwehru podléhající služebně v Gliwicích, nezávislou na pobočce „Princ“ řízené z protektorátní Prahy.⁴² Nešlo však o skutečnou pobočku, i když původně byl gliwickou AST dům na Sadové označen jako „ohlašovna“ (*Meldekopfstelle*) a sám Schindler uváděl, že měl ve svém bytě služební místnost (*Dienstraum*). Relace ostravského gestapa z roku 1940 potvrzují, že Schindler nebyl úřední osobou, nýbrž důvěrníkem, který si vytvářel vlastní síť konfidentů.⁴³ Jeho nadřízeným byl stále major Plathe, který se mezitím stal vedoucím služebny abwehru v Gliwicích. Ta podléhala ústředně ve Vratislavi, jež byla hlavním centrem činnosti proti Polsku a působila na celém Horním Slezsku s přesahem až na Lodž a Krakov. Schindlerův byt sloužil jako úkryt diverzního materiálu a kontaktní místo pro abwehr, jak se o tom zmiňují paměti Schindlerovy manželky a nepřímo též úřední spisy gestapa a policie týkající se kriminálního případu, který se tam odehrál.

Vloupání do vily na Sadové 25

Schindlerovy protipolské aktivity nezůstaly skryty polské výzvědné službě, která se pokusila získat z jeho bytu tajné materiály. Vhodným nástrojem k tomu měl být holičský pomocník Evžen Slíva, charakterizovaný německými úřady jako „*zcela zpustlý, práce se štítící člověk bez vůle*“, takže se lehce mohl stát „*ochotným objektem prohnáných polských výzvědačů*“. Domovsky příslušel do Rychvaldu, který byl od října 1938 v polském záboru. To jej přivedlo k nápadu, aby se na polském konzulátu v Ostravě hlásil o podporu pro nezaměstnané. Poprvé ho odmítli, i při další návštěvě ho vyprovodili ke dveřím. Tam se s ním dal do řeči neznámý muž. Když si mu postěžoval na svou situaci, dal mu onen muž 50 korun. Pak mu učinil zajímavý návrh: pokud se mu podaří ukrást aktovku z auta parkujícího před domem na Sadové ulici,⁴⁴ postará se o jeho zmizení z Ostravy a zařídí mu bezstarostný život. Slíva se tam šel hned podívat, ale zdálo se mu to příliš nebezpečné.

Pár dnů poté se „náhodně“ potkali 11. července 1939 před kinem ve Slezské Ostravě. Neznámý si nechal vysvětlit, že vloupání do auta je na daném místě příliš riskantní. Navrhl nový plán: ještě dnes si může Slíva přijít na pěkné peníze, když vleze otevřeným oknem do jedné vily na Sadové ulici a posbírá tam nějaké papíry a

⁴² ZAO, MLS, sign. Ls 123/45.

⁴³ Moravský zemský archiv Brno (dále MZA), sign. 100-162-20. Zpráva gestapa v Moravské Ostravě z 10. 5. 1940, 27. 6. 1940 a 27. 9. 1940, protokol o výslechu O. Schindlera na gestapu v Krakově 22. 8. 1940, dopis gestapa v Brně ze 23. 8. 1940. Z těchto materiálů vychází následující líčení krádeže v Schindlerově bytě.

⁴⁴ Ve spisech německých úřadů je Schindlerův dům chybně situován do Sadové č. 27, jedině protokol osobně podepsaný Schindlerem uvádí správné domovní číslo 25.

dokumenty. Pokud najde zlato či klenoty, může si je nechat. Společně došli parkem až k domu a zpovzdálí si ho prohlíželi. Slívovi to připadalo podezřelé, byly totiž teprve čtyři hodiny odpoledne, ale když ho neznámý ujistil, že v domě je teď nanejvýš jeden muž, rozhodl se k činu. Přešel přes dvoumetrový plot do zahrady, zachytil se domovního výčnělku a lehce vklouzl otevřeným oknem do pokoje ve zvýšeném přízemí. Rychle se ujistil, že v pokoji ani ve vedlejší místnosti nikdo není, a začal prohrabávat skříň a psací stůl. Mezi prádlem našel schovanou větší dopisní obálku s dopisy, na kamnech ležela dámská kabelka. Vzal z ní peníze (asi sto korun) a náramkové hodinky, a stejnou cestou opustil dům. V parku dal obálku s dopisy neznámému a ten se rychle vzdálil. Slíva si však slíbenou odměnu příští den už nestačil na konzulátu vyzvednout, protože byl mezitím zatčen. Stihl patrně jen odnést hodinky do zastavárny, kde je Emilie Schindlerová později našla, jak uvádí ve svých pamětech.⁴⁵

Úředník ostravského gestapa, který v květnu 1940 krádež znovu vyšetřoval, označil tento případ za „úplně zbabranou záležitost“. Nejvíce mu vadilo, že Schindler nešel krádež ohlásit na gestapo či k německé kriminální policii, ale že se obrátil na protektorátní uniformovanou policii, tedy podle úředníka „českou“. Její ostravský velitel Karel Němec sice patřil k Schindlerovým důvěrníkům, ale gestapu připadal nespolehlivý.⁴⁶ Schindler s Němcem prý případ „zpracovali“ sami, hlášení o události dostalo gestapo teprve 23. července 1939. Případ byl veden jako běžný kriminální čin, vloupání spojené s krádeží, a Slíva ve vazební věznici čekal na soud. Brzy nato přišel útok na Polsko a na případ se pomalu zapomnělo. Nové šetření mělo zjistit, zda nebyly odcizeny též důležité vojenské materiály, a zda lze Slívu postavit před soud nikoliv pro vloupání a krádež, ale pro zradu. Pro jistotu byl neprodleně přemístěn do německého oddělení věznice a znovu podrobně vyslechnut. Výsledky ale žádný zvrát nepřinesly, Slíva stál na své původní výpovědi a pořád tvrdil, že byl k činu naveden neznámým mužem z polského konzulátu.

Také Schindler se musel dostavit k výslechu. Gestapo o něm zjistilo, že dál pracuje pro abwehr a že je zrovna někde v Polsku nebo na Balkáně, i když byt v Ostravě si stále drží. Nakonec ho našli v Krakově, kde 22. srpna 1940 podal k případu své vysvětlení. Potvrdil, že k vloupání došlo, a že kromě kazety s hodinkami, několika kusů prádla a menší částky peněz se ztratila jen „použitá, stará dopisní obálka se soukromými dopisy a osobními fotografiemi“, na níž bylo razítko „archivu wehrmachtu v Gliwicích“. Schindler

⁴⁵ GRUNTOVÁ, J. *Legendy...*, c. d. s. 174.

⁴⁶ Po válce byl za spolupráci s nacisty odsouzen na 10 let žaláře. Viz ZAO, MLS, sign. Ls 924/46.

kategoricky vylučoval, že by mohl být odcizen nějaký jiný materiál: „*Zejména podotýkám, že jsem nikdy nevlastnil dopisní obálky a nevyplněné formuláře ASt Breslau. Zloděj pouze vstoupil do pokoje mé manželky, zatímco já jsem se v té době nalézal ve své služební místnosti, v níž jedině jsem uchovával služební materiály. Pro pachatele bylo zcela nemožné, aby získal nějaké důležité papíry.*“⁴⁷ Podezření, že Slíva mohl odcizit obálky se záhlavím vrtislavské služebny abwehru, se nepotvrdilo. Schindlerovo vysvětlení, že ukrýval soukromé dopisy a fotografie pod prádlem ve skříni a zrovna v obálce s razítkem vojenského archivu bylo sice hodně kostrbaté, ale opak nešlo dokázat a čas, který od té doby uplynul, hrál v jeho prospěch.

Ani pokus postavit Slívu před německý vojenský soud, který v případech velezrady a zemězrady mohl soudit i protektorátní příslušníky, nevyšel. Závěrečná vyšetřovací zpráva vůbec nepochybovala o tom, že Slíva záměrně lže, protože u protektorátních soudů, známých prý svou shovívavostí vůči Čechům, mu nehrozí tak přísný trest. Říšský válečný soud v Berlíně však podezření ze spáchání zločinu zemězrady nepotvrdil a rozhodl, že se jednalo pouze o loupežnou krádež. Vrchní státní návladní při Německém zemském soudu v Brně proto nařídil, aby si Slívu opět převzaly protektorátní úřady. Jak to s ním nakonec dopadlo, prameny neuvádějí.

Zdá se, že pro Schindlera tento svérázný „ostravský incident“ nakonec dopadl dobře.

Vysílačka v Gliwicích nebo tunel v Mostech?

Fingované přepadení rozhlasového vysílače v Gliwicích ozbrojenou skupinou příslušníků SS převlečených do polských uniforem, k němuž došlo večer 31. srpna 1939, bylo pro nacistickou propagandu záminkou k opodstatnění německého útoku proti Polsku, který rozpoutal světovou válku. Do stejných uniforem byly oblečeni i němečtí vězni z koncentračního tábora, usmrcení na místě činu jako důkaz polského útoku. Tato událost byla už mnohokrát popsána, před Norimberským tribunálem o ní vypovídal i jeden z jejích strůjců Alfred Helmut Naujocks. Nikdy se ale neuvádělo, že by se na této světoznámé provokaci měl podílet i Oskar Schindler.

Oznámila to až jeho žena Emilie. Schindler prý dostal od abwehru za úkol opatřit ony polské uniformy pro přepadové komando v Gliwicích. Historik Fikejz s odvoláním na jiného Schindlerova životopisce – Robina O’Neila – uvádí: „*Vypověděla, že v jejich bytě*

⁴⁷ MZA, sign. 100-162-20, záznam o výslechu O. Schindlera v Krakově 22. 8. 1940; GRUNTOVÁ, J. *Legendy...*, s. 24.

v Moravské Ostravě se scházeli vysocí důstojníci SD, SS a abwehru. Dále hovořila o bednách s polskými uniformami, které zaplňovaly místnosti v bytě. Vzpomíná si rovněž, že Schindler za tyto uniformy platil hotově. Schindlerův byt sloužil jako přechodné skladiště. Byly zde uniformy, zbraně a polské cigarety.⁴⁸

Vzpomínka jistě může být pravdivá, vždyt' stejným způsobem získávali nedlouho předtím agenti abwehru uniformy československých vojáků. Potvrzuje to i výpověď řidiče ostravského abwehru Polanského: „Pamatuji si, že jsme nejvíce navštěvovali lesníky a hajné, kteří byli dosazeni do pohraničí z Říše, a také pohraniční německou policii. U těchto osob jsme vyhledávali lidi, kteří přišli ilegálně z Polska. Musel jsem sám několikrát dělati tlumočnicka. Pamatuji si, že tyto osoby přinášely vojenské součástky polské armády. Jest mi známo, že jsme od nich přebírali balíky vojenských knoflíků, dále balíky, které vůbec nebyly rozbalené a jejichž obsah jest mi neznámý. [...] Z rozhovorů jsem poznal, že součástky polských vojenských uniforem jsme získávali proto, abychom opatřili osoby německé zpravodajské služby polskými vojenskými uniformami a tyto nasadili v zázemí.“⁴⁹

Polské uniformy a součásti vojenské výstroje měl pro akci v Gliwicích obstarat major Dingler, vedoucí služebny abwehru ve Vratislavi. Už 19. srpna dodaly dva nákladní vozy požadovaný materiál Heydrichovým diverzantům. Podílel se na dodávce i Schindler? Nelze to zcela vyloučit, avšak přímá souvislost s provokací v Gliwicích tu být nemusela. Podobných provokací se totiž v té době odehrálo hned několik. Po válce nalezené materiály z Himmlerova archivu zmiňují jen na území Horního Slezska a Těšínska 39 německých objektů, jež měly být předmětem fingovaných pumových útoků, z nichž měli být obviněni Poláci. Probíhalo vyzbrojování a výcvik příslušníků dobrovolnických oddílů freikorpsu, jež měl na starosti nám již známý kapitán Fleck z abwehru a kapitán Funk z velení wehrmachtu ve Vratislavi. Podle dobových hlášení měly v létě 1939 jen na české části Těšínska zabrané Polskem nově vzniklé bojové organizace (Kampf-Organisationen, KO) a sabotážní organizace (Sabotage-Organisationen, SO), podřízené služebně abwehru ve Vratislavi, přes 900 členů z řad místních Němců a s nimi sympatizujících obyvatel. Pokrývaly celou oblast hraničící s protektorátním Ostravskem až ke slovenské hranici (Bohumín, Karviná, Fryštát, Těšín, Třinec, Jablunkov).⁵⁰

⁴⁸ FIKEJZ, R., c. d., s. 33.

⁴⁹ AMV, sign. 52-1-348.

⁵⁰ SZEFER, Andrzej. *Prywatna wojna leutnanta Alberta Herznera czyli niemiecki napad na Przełęcz Jabłonkowską w nocy z 25 na 26 sierpnia 1939 roku*. Katowice 1987, s. 71-82.

Jeden z bojových oddílů, sestavený z příslušníků KO Jablunkov, se zapsal do historie odvážným přepadem, jenž sice nedošel takového vřelého hlasu jako provokace v Gliwicích, nicméně bývá považován za první bojovou akci druhé světové války. Podle příkazu Adolfa Hitlera, který na poradě 22. srpna konkretizoval „*Plán Bílý*“ (Fall Weiss) na přepadení Polska, měl útok německých armád započít 26. srpna ve 4 hodiny 15 minut ráno. Hitlerovu sebedůvěru ještě posílilo uzavření paktu o podílu Sovětského svazu na dobytí Polska i na rozdělení kořisti. Zdálo se, že rozkaz k útoku už nemůže nic zvrátit, ale přesto byl po osmé hodině večer v den předcházející útoku náhle odvolán. Nastaly nečekané komplikace: Itálie vzkázala, že není ještě na válku připravena, Polsko uzavřelo s Velkou Británií dohodu o vzájemné pomoci a generálové Hitlerovi oznámili, že mobilizace armády do plné bojové pohotovosti si vyžádá ještě několika dnů. Začátek války musel být odložen.

Většina nacistických jednotek, které se v podvečer začaly přesunovat k polské hranici, se o změně rozkazu dověděla včas. S jedinou výjimkou: diverzní oddíl pod velením poručíka Alberta Herznera z vratislavského abwehru vyrazil ze slovenské Čadce k hraničním horám už po čtvrté hodině odpoledne a přes veškeré úsilí mu v členitém terénu nebyl rozkaz o zastavení útoku včas doručen. Oddíl měl za úkol obsadit strategicky důležitý železniční tunel v Jablunkovském průsmyku, zabránit jeho zničení a podržet jej do příchodu německých vojsk. Svůj úkol zčásti splnil. Nad ránem zaútočil na nádraží v Mostech u Jablunkova, obsadil budovu a zmocnil se lokomotivy připravené k odvozu ranního vlaku do Třince. Tunel však zůstal v rukou polských vojáků a nepodařilo se odstranit ani jeho zaminování.

Sotva si dovedeme představit překvapení poručíka Herznera, když se po spojení drážním telefonem s Čadcou dověděl, že se plánovaného příchodu německé armády nedočká a že vlastně rozpoutal válku na vlastní pěst. Několika diverzantům se podařilo s lokomotivou proklouznout tunelem a dojet až k Čadci, ostatní utíkali zpátky na Slovensko lesnatým hřebenem Skalky. Německé velení se polské straně muselo za incident oficiálně omluvit. O týden později, ráno 1. září 1939, prošla nacistická vojska Jablunkovským průsmykem už doopravdy, s plnou válečnou výzbrojí. V patách za nimi šel i Herznerův oddíl diverzantů. Zabránit destrukci tunelu se tentokrát už ani nepokoušel. Dvacet tun tritolu zničilo obě tunelové chodby a trať na Žilinu byla na řadu měsíců vyřazena z provozu.⁵¹

⁵¹ O události existuje již četná literatura, zvl. německá a polská; z novějších prací viz např. HEITMANN, Jan. *The Shots that Opened the Second World War*. The Enigma Bulletin [Kraków], 1998, No. 3, pp. 87-106.

Mohla snad Schindlerova výzvědná činnost souviset s přípravou tohoto útoku? Těšínsko je Ostravě mnohem blíže než Gliwice a víme, že řada Schindlerových kontaktů vedla právě tímto směrem. Nešlo o organizování bojových oddílů, to prováděl z Ostravy agent vratislavské služebny abwehru ing. Herbert Vorster („Hipfinger“). On ustavil do funkce velitele KO Jablunkov místního učitele Heinricha Knoppka, jeho zástupcem určil jiného učitele Hanse Sniegoně, pomohl poručíku Herznerovi vybrat nejlepší členy přepadového komanda a ke dni útoku doplnil organizaci o dobrovolníky ze Žiliny.⁵² Se Schindlerem se dobře znali už z doby společné služby pro pobočku abwehru v Opavě a často se scházeli. Je velmi pravděpodobné, že právě Schindler pomáhal zmíněné bojové a diverzní oddíly vyzbrojovat.

Nasvědčují tomu některé výpovědi příslušníků abwehru i důvěrníků. Řidič Polanski uvedl, že vozil Schindlera na Bílý kříž v Beskydech, který byl jedním z míst, kde se agenti abwehru scházeli se svými důvěrníky z Polska nejčastěji (další taková místa byla na Morávce, ve Vojkovicích a v dalších obcích na hranici protektorátu s Polskem). Mnohé z důvěrníků dobře znal, ale nikoliv jménem, až z útržků rozhovorů některá jména zjistil. Nejvíce vzpomínal na jistého „Činčalu“ ze Svibice, který prý vedl zpravodajskou skupinu a přicházel dosti často, někdy až do Frýdku do domu důvěrníka dr. Titzla.⁵³ Po čtyřiceti letech se ukázalo, že Polanski měl dobrou paměť. Ve Spolkovém vojenském archivu ve Freiburgu našel polský historik A. Szefer dobová hlášení o činnosti bojových a diverzních oddílů organizovaných abwehrem na Těšínsku. Byly tam i relace o pašování zbraní, v němž si zdatně vedla i KO Jablunkov. Jmenován je např. Kulik, Marschalek, Stenchlak (z jiných zdrojů víme, že na Bílý Kříž často chodil i zástupce vedoucího Sniegoň). Nejlepší a nejnáročnější skupinu pašeráků zbraní však vedl nějaký Cienciala ze Svibice, a pomáhali mu při tom Josiek, Szczygiel a Hlawitschka z téže obce. Hranici přecházeli též na Ropičce a na Slavíči na tehdejším hraničním horském hřebenu Beskyd nad Morávkou. Ciencialova skupina zásobovala zbraněmi celé Těšínsko, poslední akce se účastnilo dokonce 53 osob. Celkem propašovala do Polska 821 pistolí s municí a 48 samopalů se střelivem a náhradními zásobníky. Z dalších důvěrníků si Polanski pamatoval jistého Zimmermanna z Těšína (přezdívkou „Rino“), který prý musel být „větší agent, protože často přinášel různé písemnosti a plány“. Podle dobových relací

⁵² SZEFER, A., c. d., s. 92; AMV, sign. 52-75-1, s. 105-108.

⁵³ AMV, sign. 52-1-348.

právě s těšínskou KO spolupracovala Ciencialova skupina nejúžeji. Poláci odhalili část této sítě až v půli srpna 1939, kdy byli např. Sniegoň a Hlawitschka zatčeni a uvězněni.⁵⁴

Po válce byli někteří z uvedených diverzantů vyšetřováni, ale jejich činnost v oddílech KO zůstala utajena. Např. učitel Leopold Maršálek (přihlásil se mezitím k české národnosti) své členství v KO rozhodně popřel a předložil soudu i dobrozdání od Josefa Szotkowského, který byl ovšem stejně jako on vedoucím jednoho z oddílů KO. Soud o tom nevěděl, takže Maršálek byl souzen jenom jako válečný funkcionář SA.⁵⁵ Nejslavnější pašerák zbraní byl identifikován jako František Cienciala, rodák z Lyžbic, který však po válce odešel do Polska a vyhnul se tak postihu.⁵⁶ Hans Sniegoň byl odhalen až v roce 1954 a za spolupráci s abwehrem byl odsouzen na 20 let vězení, ale už v roce 1956 byl na základě amnestie propuštěn.⁵⁷

Tak se až deset let po válce začaly rozplétat nitky zpravodajské sítě abwehru na Těšínsku. Vedly zprvu na AST Opava prostřednictvím spojení přes Hlučín a Kravaře, kam z Těšínska odešlo po Mnichovu několik důvěrníků, od jara 1939 už přes Ostravu směřovaly rovnou na AST Vratislav. Významné místo v síti zastával již zmíněný ing. Vorster, za nímž docházeli, někdy až do Ostravy, důvěrníci z celého Těšínska. Koordinoval bojůvky abwehru i ve vzdáleném Bílsku a jeho špioni jezdili až do Lvova, na Slovensku měl např. stálý kontakt na vedoucího NSDAP v Žilině dr. Ludwika Niedobu (změnil si jméno na „Niedauer“). Podle výpovědi Polanského jednal s důvěrníky ze Žiliny na Bílém kříži i Schindler. Na Karvinsku organizoval síť abwehru bývalý inženýr Třineckých železáren Wilhelm Berges, který své kontakty udržoval také přes Bílý kříž a jezdil na schůzky do kavárny hotelu *Palace* v Ostravě, Schindlerova konspirativního sídla.⁵⁸ V relacích abwehru je ostatně zmínka o tom, že přímo v okolí Bílého kříže existovala sedmičlenná skupina KO.⁵⁹

Protipolské aktivity ostravských rezidentů abwehru, označovaných někdy v hlášeních jen kryptonymy VC 2301 a VC 2333, byly tedy velmi rozsáhlé.⁶⁰ Je zřejmě jen otázkou času, kdy se v archivech narazí na další stopy vedoucí k Oskaru Schindlerovi.

⁵⁴ Tamtéž; SZEFER, A., c. d., s. 84-85, 92-93.

⁵⁵ Byl odsouzen k 8 letům vězení, ale propuštěn amnestií už po 5 letech. Viz ZAO, MLS, sign. Ls 113/45.

⁵⁶ AMV, sign. 12.456.

⁵⁷ Tamtéž, sign. Z 10-371.

⁵⁸ Tamtéž, sign. 52-74-3, 52-75-1, 52-1-348.

⁵⁹ SZEFER, A., c. d., s. 81.

⁶⁰ Tamtéž, s. 86, 90.

Ostrava a Krakov za války

Podle historika Fikejze nelze Schindlerovu účast na provokaci v Gliwicích „*potvrdit ani vyvrátit, ale jisté je, že 30. srpna 1939 Schindler obdržel zapečetěné rozkazy a odjel z Moravské Ostravy. Kam, není známo.*“ Ukázal se až 17. října v Krakově, kam byl přemístěn rozkazem abwehru „s jistými úkoly“. ⁶¹ Polský badatel Roszko však uvádí, že Schindler přišel do Krakova už 6. října nebo jen o několik dnů později, hned po dobytí Krakova německou armádou. ⁶² Zřejmě ho tam poslal jeho dosavadní nadřízený major Plathe, který se stal vedoucím AST v Katovicích a často jej v Krakově navštěvoval. Služebnu abwehru v Krakově vedl údajně zpočátku Otto Kipka, jeho zástupcem byl Rolf Čurda, teprve po roce 1940 se vedoucím stal major Franz von Korab. ⁶³ Se všemi důstojníky abwehru i s dalšími nacistickými pohlaváry v Krakově byl Schindler v úzkých a někdy i přátelských stycích, jež mu pomáhaly ke zvýšení společenské prestiže.

Je až k nevíře, kolik lidí z Ostravska se náhle objevilo v Krakově. S většinou z nich se Schindler dobře znal, někteří dokonce patřili k jeho důvěrníkům. Byl to např. František Turek z Frýdku, jeden z jeho nejbližších spolupracovníků, který prý pro abwehr pašoval zbraně na Slovensko už v dobách ČSR. V Krakově byl odměněn komisařskou držbou továrny na nádobí firmy *Laudon*. Podobně Alois Girzicki se stal ředitelem pojišťovny *Silesia*, Hans Jerzabek vedoucím baru *Kolombina*, František Korbziel získal módní závod na Floriánské ulici, Oskar Schmidt dostal obchod s hudebními nástroji, Ladislav Kobiela obchod s uhlím. Jeho bratr Erwin dál pracoval ve Vítkovicích železárnách, ale často pobýval v Krakově a s Ottou Kipkou jezdil až na Balkán a do Turecka. Erwin Muschka se dokonce stal vedoucím krakovské *Treuhandstelle*, jež rozdělovala zasloužilým nacistům židovské majetky. Zbylo i na důvěrníka Josefa Aueho, kterého Schindler přivezl svým vozem z Ostravy do Krakova a zařídil mu obchod s textilem po židu Buchheistovi. ⁶⁴

V podání Keneallyho knížky tomu však bylo naopak: treuhänder Sepp Aue, který se prý v říjnu 1939 seznámil se Schindlerem „*na jednom večírku*“ v Krakově, pozval nového přítele k návštěvě svého obchodu. Tam se Schindler poprvé setkal s účetním Jicchakem Sternem, spolutvůrcem pozdější továrny na smaltované nádobí, v níž Schindler

⁶¹ FIKEJZ, R., c. d., s. 33, 36. Bohužel neuvádí zdroj svých tvrzení.

⁶² ROSZKO, J. *Tropem...*, c. d., (4), Gazeta Krakowska 2. 12. 1994. Ani on neuvádí pramen.

⁶³ AMV, sign. 302-548-22, 52-74-4, s. 41-44.

⁶⁴ AMV, sign. 302-548-22.

zachraňoval židy.⁶⁵ Ve skutečnosti Aue už tři měsíce pobýval v Krakově, než se vydal k Muschkovi žádat o židovský majetek. Tam potkal Schindlera, který ho představil jako svého důvěrníka a doporučil, aby mu dali nějaký obchod, což se také stalo. Schindler také Auemu vymohl u majora Platheho potvrzení, že je pracovníkem abwehru. Opravňovalo ho ke snazšímu přechodu hranic, neboť jezdil každý týden do Ostravy za rodinou. Po roce byl obviněn z nezákonných machinací s valutou, když chtěl pro Erwina Kobielu vyměnit americké dolary, které si přivezl z Turecka. Byl tři měsíce vězněn, pokutu 25 tisíc zlotých za něj zaplatili židé z Krakova, ale z města byl vyhoštěn a musel se vrátit do Ostravy.⁶⁶

Schindler pozval do své továrny odborníka na výrobu smaltovaného nádobí Jandu z Ostravy, s nímž přijeli i jeho synové Rudolf a Jan. Úspěšně tu zajišťovali provoz továrny skoro po celou válku. A přijela též tajemná vyzvědačka Marta G., propuštěná ze sovětského Lvova.⁶⁷ V ostravském bytě zatím zůstávala manželka Emilie, kterou záhy po Schindlerově odjezdu začaly trápit bolesti páteře. Několik měsíců se léčila na prominentní klinice v Berlíně a pak odjela na rekonvalescenci do Rakouska.⁶⁸ Schindler do svého bytu v Ostravě po celou válku občas zajížděl a podle řady svědectví, např. úředníka ostravského gestapa Hanse Seringera, udržoval stálý kontakt se zdejšími středisky zpravodajské a bezpečnostní služby i koncem války, kdy už byl abwehr zrušen.⁶⁹ Svůj pobyt v Ostravě nijak netajil, jeho jméno i přesnou adresu bytu najdeme např. v ostravském adresáři na rok 1941, kde je uveden jako „*soukromník*“.⁷⁰

V roce 1942 se Schindler v Ostravě seznámil s Irenou Dworzakovou, která pracovala v nákupním oddělení Vítkovických železáren, a přivedl si ji do Krakova i do Brněnce. Její otec ing. Egon Dworzak byl prominentním důvěrníkem ostravské pobočky abwehru, který mu zařídil říšský pas, přestože jako Polák nemohl být státním příslušníkem Říše. V jeho službách pak jezdil za války do Švédska zařizovat dodávky železné rudy a navázal tam kontakty s britskou výzvědnou službou, patrně s vědomím abwehru. Spolupracoval však i s odbojem, což ho po válce uchránilo před trestem.⁷¹

⁶⁵ KENEALLY, T., c. d., s. 31-34.

⁶⁶ AMV, sign. 302-548-22.

⁶⁷ ROSZKO, J. *Tropem...*, c. d., (5), Gazeta Krakowska 9. 12. 1994, s. 5.

⁶⁸ FIKEJZ, R., c. d., s. 36.

⁶⁹ AMV, sign. 52-1-389.

⁷⁰ *Adressbuch und Branchenbuch für den Oberlandratsbezirk Mährisch Ostrau 1941*. Hsg. Josef Brosch. Mährisch Ostrau 1941, s. 318.

⁷¹ Blíže viz BORÁK, Mečislav. *Zavraždění ostravských skautů a jejich přátel v dubnu 1945*. Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. Sv. 19. Ostrava 1999, s. 102-105.

Nevíme, zda se na jeho kontaktech nějak podílel i Schindler. Ten v roce 1943 údajně navázal spojení s židovskou organizací „Joint“ v Budapešti, od níž získával peníze na podporu krakovských židů. Zprostředkoval to prý sám vedoucí krakovské služebny abwehru major von Korab, který často zajížděl do Ostravy za svou milenkou Waltraut Vorsterovou, důvěrníci abwehru.⁷² Také Schindlerova nedoložená cesta do Turecka vede často k úvahám o možných kontaktech s britskou *Intelligence Service*, spekuluje se i o jeho poválečné práci pro izraelskou výzvědnou službu. Konkrétní důkazy však prozatím chybí.⁷³

Svůj ostravský byt navštívil Schindler naposled koncem dubna 1945, pár dnů před příchodem fronty. Pak už se chystal na útěk z Brněnce, k němuž došlo až v noci na 9. května 1945. Kromě manželky Emilie doprovázela Schindlera i jeho milenka Eva Kiszová a její nevlastní bratr Jan Dembinný. V literatuře popisované trasy útěku se poněkud rozcházejí, ale shodují se v tom, že se štěstím dorazili k Američanům. Skupina židovských vězňů se za Schindlera a jeho doprovod zaručila, po krátkém pokusu zabydlet se ve Švýcarsku nakonec zakotvili v bavorském Regensburgu.⁷⁴

Poválečné šetření československých úřadů, pátrajících po nacistických válečných zločincích a jejich spolupracovnících, uvedlo už v listopadu 1945 Oskara Schindlera na prvním místě mezi agenty ostravské pobočky abwehru.⁷⁵ Byl zařazen na seznam hledaných zločinců⁷⁶ a veřejnému žalobci Mimořádného lidové soudu v Moravské Ostravě bylo 29. listopadu 1946 podáno trestní oznámení.⁷⁷ Řízení však bylo vzápětí (5. 12. 1946) pro nezjištěný pobyt obviněného podle § 412 trestního řádu přerušeno až do doby, než bude Schindler vypátrán a dopaden.⁷⁸ Až by se tak stalo, hrozil mu podle tzv. „velkého“ retribučního dekretu za jeho činnost proti republice trest až do výše 20 let žaláře, pokud by to nedopadlo hůř.

Státní bezpečnost (StB) se později pokusila najít kontakt k Schindlerovi prostřednictvím jeho milenek a známých. Rodinu Dembinných na Třinecku sledoval

⁷² Provdala se za velitele praporu schutzpolizei v Ostravě Friedricha Vorstera, ale v posledních letech války žila s majorem von Korabem, pro nějž pracovala jako kurýrka mezi Krakovem a Ostravou. Po válce odsouzena na 15 let žaláře. Viz ZAO, MLS sign. Ls 922/46.

⁷³ GRUNTOVÁ, J., *Legends...*, c. d., s. 70-79.

⁷⁴ Tamtéž, s. 141-142; FIKEJZ, R., c. d., s. 129, 132-133.

⁷⁵ AMV, sign. 302-548-18, 12.456.

⁷⁶ Tamtéž, sign. 316-85-2.

⁷⁷ Tamtéž, sign. 319-2-29.

⁷⁸ Tamtéž; ZAO, fond Státní zastupitelství Ostrava, k. 360, i. č. 366.

informátor, bývalý příslušník bojůvky KO, a v letech 1953-1954 na ni dokonce byla nasazena i zvláštní agentka „Alena“.⁷⁹ Měla zjistit, zda se Eva Kiszová tajně nevrátila domů pro majetek, jak se o tom šířily zvěsti. Ta ale odjela už v roce 1949 se Schindlerovými z Německa do Argentiny a později žila v New Yorku. Podobně chtěla StB vyzvědět na Ireně Dworzakové, která se po válce odstěhovala do Polska, zda nezná místo Schindlerova pobytu. Schůzka agentů obou služeb na pohraničním mostě přes Olzu v Těšíně se v roce 1956 sice uskutečnila, ale výsledek zřejmě nepřinesla.⁸⁰ Už v roce 1953 uvažovala StB o možném propuštění Waltraut Vorsterové z vězení do Rakouska za manželem, pokud by přislíbila spolupráci, ale nakonec k tomu nedošlo.⁸¹ Patrně poslední důkaz zájmu bezpečnostních orgánů o Schindlera je ze září 1974, kdy podle záznamů byly prohlédnuty všechny jeho spisy. Ještě téhož roku však Schindler zemřel, takže jeho kauza mohla být uzavřena.

⁷⁹ AMV, sign. 52-74-4, s. 257-261.

⁸⁰ Tamtéž, sign. 319-28-71.

⁸¹ Tamtéž, sign. 52-74-4, s. 41-44.